

אברהם אבינו – מעשה אבות סימן לבנים

יציאת אור כשדים – יציאת מצרים

המהר"ל בספרו דרך חיים על אבות (פרק ה משנה ד) ביאר את הקשר שבין יציאת מצרים להצלת אברהם מאור כשדים:

כי היה נוהג השם יתברך עם בני אברהם שלא בטבע כמנהגו של עולם, כמו שהיה אברהם עם השם יתברך שלא בטבע וכמנהגו של עולם. וראוי היה שיעשה עם ישראל כשיצאו ממצרים, בשביל אברהם. כי שעבוד מצרים היה דומה לגמרי לענין אברהם, ומעשה אביהם אברהם ממנו ירשו בניו. וכבר האריך בזה הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה בפרשת לך לך, כי היה אברהם סימן לבניו. ולפי הנראה, כי בניו ירשו מאברהם שהיה אביהם, וכשם שאברהם הוציא אותו הקדוש ברוך הוא מאור כשדים אחר שהיה נרדף מן נמרוד, כך הוציא הקדוש ברוך את ישראל ממצרים.

והיינו שיציאת אברהם אבינו מאור כשדים היא המעשה אבות סימן לבנים של יציאת בני ישראל מארץ מצרים. ובודאי יש לנו לעמוד על תוכן ענינו של קשר זה.

תחילתו ייסודים סופו שלוח

והנה כבר אמרו חז"ל^{כא} מעשה אבות סימן לבנים, שכל מה שקרה לישראל לאורך שנות כל הדורות, אירע תחילה לאבותינו. ומבאר המהר"ל דהמאורעות שאירעו לכל

ודבריו סתומים. וביאר השם משמואל את דברי אביו ע"פ יסוד המהר"ל (גבורות ה' פרק ד) כי בין ישראל ומצרים יש יחס של דבר והיפוכו, ויחס זה נותן מקום של חיבור, וז"ל השם משמואל, כל שהוא היפוך לגמרי יש לו קצת יחוס וחיבור, ויש לומר שיהיה מיזוג ביניהם - כמו מתוק ומר, והלובן והשחרות, שתוכל למזגם ולערב זה בזה, אבל לא תוכל למזג מתוק וחושך שאינם בסוג אחד... כך ישראל ומצרים אף על גב שהם הפכים כי ישראל הם צורה נבדלת ומצרים הם החומר, מ"מ שייך יחוס ביניהם, כי החומר והצורה משלימים מציאות אחד, ויש שיתוף וחיבור ביניהם, אבל צורה קדושה וצורה ארוה אין שום התיחסות ביניהם, עיין שם באריכות. וזה מבאר המדרש, שאף ששויין בלשון זכור אין ביניהם שום יחוס וחיבור ואינם כמו מצרים וישראל, כי עמלק איננו חומר כדי שתאמר ששבת באשר היא צורת הבריאה יה' שייך יחוס ביניהם, אלא הוא צורה פחותה וארוה שאין לה שום יחוס לצורה הקדושה. כך יש לפרש דבריו הקדושים זצ"ל, עכ"ל.

כא. איתא במדרש תנחומא (לך אות ט) סימן נתן לו הקדוש ברוך הוא לאברהם שכל מה שאירע לו אירע לבניו, כיצד וכו', ע"כ.

אחד מהאבות הם סימן לתקופה מסוימת של כלל ישראל. וכל מעשיו של אברהם אבינו, הם סימן למה שאירע לישראל במצרים:

אברהם היה התחלתו בצער, שהיה נרדף מנמרוד, ואחר כך היה כל ימיו בטוב ובברכה. רק בעת ילדותו היה בצער קודם שלקח השם יתברך את אברהם, אבל מזמן שלקח השם יתברך את אברהם היה בטוב כל ימיו. ולפיכך היו ישראל בהתחלה, קודם שלקח השם יתברך אותם לעם, כאשר היו במצרים בצער. אבל כאשר לקח השם יתברך אותם לעם, היו ישראל בברכה כל זמן התחלה שלהם.

כלומר, דאברהם אבינו שהוא הראשון לאבות, הוי סימן לתחילת האומה הישראלית. והנה אברהם אבינו סבל הרבה בצעירותו, וכשהיה רק בן שלש שנים התחיל להכיר את בוראו, ופירסם אמונתו ברבים. ולפיכך נתנכלו עליו להרגו, והשליכו נמרוד לכבשן האש. ויותר משבעים שנה המשיך בעבודת בוראו, ורק כשהיה בן ע"ה שנים, אמר לו הקב"ה שהוא יהיה אב לאומה הישראלית. ומאז והלאה חי חיי שלווה, היה דר בארץ ישראל בעשירות מופלגת, וזכה לראות את יצחק בנו ממשיך בדרכו.

וכעין זה היה מהלך גידולם של כלל ישראל. תחילת הווייתם היתה בסבל וייסורים, כי במצרים התחילו כעבדים, וסבלו שנים רבות של עבודת פרך. אבל בסופו של דבר לקחם ה' לו לעם, הביאם להר סיני ונתן להם את התורה. ולאחר שלמדו את התורה ארבעים שנה, כל ימי היותם במדבר ועמדו על הבנת התורה שקיבלו בסיני^{כב}, נכנסו לארץ ישראל, וזכו לחיות חיי שלווה.

אברהם בכשדים – ישראל במצרים

ובספר גבורות ה' (פרק ה) מעמיד המהר"ל אותנו על עוד מאורע בחייו של אברהם אבינו, המשמש סימן לבניו:

וכך היה לאברהם ראש יחוסנו כי מעשה אבות ירשו בנים, והיו הבנים דומים לאב, שהוציא הקדוש ברוך הוא את אברהם אבינו מאור כשדים, כדכתיב (בראשית טו) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך הארץ הזאת לרשתה,

כב. כדכתיב (דברים כט, א) ולא נתן ה' לכם לב לדעת וְעֵינֵיכֶם לְרֹאוֹת וְאָזְנֵיכֶם לְשִׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה. ואמרו חז"ל (עבודה זרה ה, ב) אמר רבה, ש"מ: לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין ע"כ.

שמזה תראה כי באור כשדים נגלה עליו מלך מלכי המלכים והוציא אותו משם כמו שהוציא את ישראל ממצרים. ויש דמיון גדול ביניהם, שהיו ישראל יושבין בארץ מצרים, שלא היה עם מקולקלים כמותם, וישבו ישראל ביניהם זרע קודש וטהור. וכך הכשדים עם לא היה, כמו שאמרו ז"ל במסכת סוכה בפרק החליל (נב, ב) שהקדוש ברוך הוא מתחרט על הכשדים שבראם, שנאמר (ישעיהו כג, יג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה.

והיינו, כי יצירת שורש האומה הישראלית, היא יצירת מציאותו של אברהם אבינו. וכשם שיצירתו של אברהם היתה על ידי לקיחתו מתוך אומה טמאה ושפלה, דהיינו הכשדים, כך יצירתו ועשייתו של עם ישראל היתה על ידי לקיחתו מתוך אומה שפלה של מצרים, שהיא היתה מקור הטומאה בעולם.

אברהם אבינו – אלפים תורה

איתא בגמרא (סנהדרין צז, א):

שיתא אלפי שני הוה עלמא וכו', תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח.

ופירש רש"י (שם ד"ה שתי אלפים) אימתי התחילו שני אלפים תורה:

שתי אלפים היה תהו - תחת שלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו, ומאדם הראשון עד שהיה אברהם בן חמשים ושתים שנה איכא אלפים שנה כדמוכחי קראי, דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן: דשעבידו לאורייתא בחרן, ואמרינן במסכת עבודה זרה (ט, א): גמירי, דההוא שעתא הוה אברהם בר חמשין ותרתין שנין.

הרי שאברהם אבינו היה בבחינת 'התחלה'. וכמו שביאר המהר"ל, ולפיכך אברהם אבינו היה זה שהתחיל תקופה חדשה בעולם, אלפיים שנות תורה. והתחלת תקופה זו היא "הנפש אשר עשו בחרן" - רצה לומר, על ידי שהחל לפרסם שמו של הקב"ה בעולם.

אברהם אבינו 'מתחיל'

ומוסיף המהר"ל (גבורות ה' שם) להעמיק בענין ההתחלה של אברהם:

ומה שנוולד אברהם באור כשדים הוא ענין נפלא, כי לפי שאברהם היה התחלת העולם, ולפניו היה הכל תהו ואין בהם בריאה כלל, לכך הצטרף אברהם אל

כשדים שהם בריאה שאין בהם ממש. כי כל התחלה, לפנייה וסמוך לה העדר שבשביל כך הוא התחלה, ולפיכך לא היה נולד אברהם בארץ אחרת, שאם כן לא היה התחלה, ומפני שאברהם הוא התחלה היה נולד במקום שראוי להיות התחלה שקודם התחלה הוא ההעדר, וזה נכון כאשר תבין.

כלומר, המהר"ל מגדיר את מהותו של 'מתחיל' שהוא אדם שאינו דומה לסובבים אותו ואין לו שייכות עמהם. וככל שהוא שונה מן הסובבים אותו, כך תתייחס אליו יותר מעלת ה'מתחיל'. והנה אברהם אבינו היה ההיפך הגמור של כל הסובבים אותו, דאנשי אור כשדים לא היו ראויים להתקיים כלל, ואילו אברהם אבינו בזכותו נברא כל העולם, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה יב, ט) בהבראם - באברהם, בזכותו של אברהם. כלומר, שתכלית כל הבריאה כולה היתה אברהם אבינו. ועד שהגיע אברהם אבינו לא היה לעולם שום ערך, וכשהגיע אברהם, כאילו נעשה העולם מחדש, שהרי מעתה נעשה לעולם שיש לו ערך. ומשום כך נחשב אברהם ל'מתחיל', שהרי לא היתה לו שייכות כלל לעבר הקודם לו, אלא בנה מושג חדש בעולם. ובכדי לברוא דבר חדש, היה נצרך שיהיה בעצמו מציאות של בריאה חדשה, וכפי שיתבאר בדברינו להלן.

כלל ישראל 'מתחיל'

וכמו כן האומה הישראלית, נחשבת ל'מתחיל'. שהרי כלל ישראל היו עבדים במצרים, וארץ מצרים היתה מקום שיא הטומאה. נמצא שיצירת האומה הישראלית התחילה בארץ שכל ענינה ההיפך הגמור ממציותם ותכליתם של כלל ישראל. נמצא שאותה נקודה שהיתה לאברהם באופן פרטי, היתה לכלל ישראל באופן כללי.

ומשום הכי מוכרח הוא שתחילתם של ישראל תהיה במצרים דייקא, כי רק במקום שבו הם היפך הגמור מהסובבים אותם, שם לבד יכולים להחשב כמתחילים ומחדשים.

ויסוד הדברים הוא, שאברהם אבינו נחשב 'מתחיל' ומחדש, משום שהתחיל את המהלך להביא את הבריאה לתכליתה, והיינו לפרסם שמו של הקב"ה בעולם, לגלות לכל שהוא בורא ומנהיג את העולם. וקודם שבא אברהם אבינו היתה כאילו מחיצה של ברזל מפסקת בין העולם ובין הקב"ה, ומשום הכי נחשב 'אלפיים תוהו'. ואברהם אבינו פעל התחלה חדשה בעולם - תקופה של תורה, שבה לומדים להכיר את הקב"ה. ובכדי שהוא יהיה "מתחיל", היה נצרך שגם בו עצמו יתחדש ענין זה שיהיה כבריאה חדשה. וזה נתהווה על ידי שגדל בין עובדי עבודה זרה והתנגד להם ולחם כנגדם, ועל

ידי זה עשה עצמו בריאה חדשה ו'מתחיל', ועל ידי זה היה לו הכח לחדש את העולם בצורה חדשה, עולם המכוון אל תכלית הבריאה.

וזה תפקידה ומהלך עבודתה של האומה הישראלית. אנו צריכים להביא את הבריאה אל תכליתה, דהיינו ולהעלות את העולם לקדושה. ובכדי לעשות זאת, בהכרח שמתחילה יש לנו לעשות את עצמנו לבריאה חדשה. ודבר זה נעשה, על ידי שתחילת מציאותנו היתה בארץ טומאה, מקום מלא עריות ותאוות, שכל אלו הם ההיפך של קדושה. ועל ידי שבני ישראל התנגדו לטומאה ונלחמו כנגדה, נעשו כבריות חדשות. ומתוך כך קיבלו את האומץ לחדש את העולם, להיות עולם של קדושה. וזהו המעשה אבות של אברהם אבינו, שנעשה סימן לבנים - לעם ישראל במצרים, ששניהם מתחילים ומחדשים תקופה חדשה בתולדות הבריאה.

קרבן פסח

בדמיך חיי – דם מילה ודם פסח

בהגדה של פסח אנו מזכירים את הפסוק (יחזקאל טז, ו) **וְאָעֲבַר עֲלֶיךָ וְאָרָאךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאָמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי**. וביארו חז"ל (שמות רבה יז, א)^ג, דשני דמים אלו הם דם מילה ודם פסח, שבזכותם יצאו ישראל ממצרים.

ובאמת מה שעמדה להם לישראל זכות דם המילה, מובן היטב, שהרי המילה היא ברית בין ישראל ובין הקב"ה. אבל צריך ביאור, מה היחוד של דם קרבן פסח, שדוקא בזכותו יצאו ישראל ממצרים. ונראה לבאר, כי דם קרבן פסח מורה על מסירות נפש של כלל ישראל, שהרי כששחטו הפסח היו זובחים את העבודה זרה של המצריים. ובודאי העמידו עצמם בסכנת נפשות עבור זה, ועם זה לא נמנעו לקיים מצות ה' במסירות נפש.

ג. וז"ל המדרש, ובב' דמים ניצולו ישראל ממצרים בדם פסח ובדם מילה, שנאמר (יחזקאל טז) ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי, בדם פסח ובדם מילה, ע"כ.